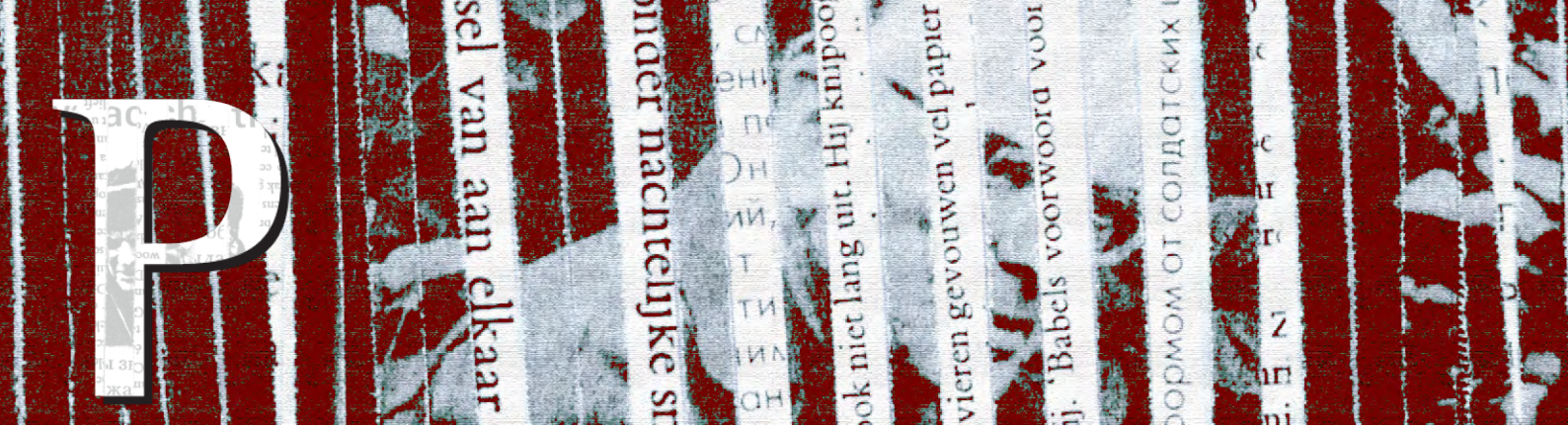

NIEUWSBRIEF #08 NOVEMBER 2014

van de vereniging **Konstantin Paustovskij**

- Presentatie JAARBOEK 3 • 2014-2015 -

Op 14 december wordt tijdens de ledenbijeenkomst in Rotterdam het geïllustreerd *Jaarboek 3* voorgesteld. Het bevat o.a.

- *Het Koeiendrijvertje*, sprookje van P.
- Tweede voorpublicatie uit *De onbekende Paustovski,* door Wim Hartog
- *Paustovski of de heimwee naar een betere toekomst,* door Emmanuel Waegemans *
- *Konstantin Paustovski en zijn romantische uitvlucht naar de Krim,* door August Thiry *
- *Paustovski en Pirosmani,* door Mieke Jansen
- *Vader ik word schrijver*, van Roman Helinski
- Reisverslag Turkmenistan, Moskou en de Mesjtsjora, door Netty van Rotterdam

* teksten van de lezing op de studiedag in Leuven

Jaarboek 1, 2, 3 en de andere publicaties van de vereniging zijn te koop op ledenbijeenkomsten en via de website. Bij verzending aan niet-leden worden portokosten doorberekend.
http://www.paustovskij.org/publicaties.html

- Digitaal nieuws -

• In de reeks *Desert Island Discs* op de BBC (die tientallen jaren gelopen heeft) wordt ook Marlene Dietrich geïnterviewd. Ze spreekt over de muziek die ze graag hoort en om te eindigen mag ze nog aanduiden welk boek ze naar “het verlaten eiland” wil meenemen. Ze vraagt echter een uitzondering - twee boeken ipv één: de *The Story of a Life* van Paustovski en ook *The Telegram* (opgenomen in *Afscheid van de zomer*) - het mooiste wat er ooit geschreven is over een moeder. +/- minuut 18:46

http://downloads.bbc.co.uk/podcasts/radio4/dida65/dida65_19650104-1310b.mp3

• Het museum van Paustovski in Moskou is gedigitaliseerd en wordt uitgebreid getoond, http://www.mirpaustowskogo.ru/drupal-7.22/ enkel in het Russisch.

- Boekennieuws ingezonden door leden -

• Peter Finn en Petra Couvée - *De zaak Zjivago / Het Kremlin, de CIA en de strijd om een verboden boek*. Na jarenlang onderzoek hebben de auteurs ongekende feiten aan het licht gebracht over het boek *Dokter Zjivago* van Boris Pasternak. Het levenswerk van Boris Pasternak, maakte geen kans om gepubliceerd te worden in Rusland. Via een Italiaanse agent is het werk naar het buitenland gesmokkeld en bij Mouton & Co (den Haag) gedrukt. De opdracht voor de druk kwam van de CIA die daarbij de BVS (de Nederlandse Staatsveiligheid) inschakelde. Op de Wereldtentoonstelling van Brussel in 1958 werd het boek via het paviljoen van het Vaticaan clandestien overhandigd aan Russische reizigers, die het vervolgens de Sovjet-Unie insmokkelden. Pasternak zag zich genoodzaakt de Nobelprijs te weigeren die hij in '58 voor het werk kreeg (*). Pas in 1988 werd *Dokter Zjivago* voor het eerst in Rusland gedrukt. Uitgegeven bij Nieuw Amsterdam ISBN 9789046816622.

(*) Terzijde: de Unie van Sovjetschrijvers ijverde er alsnog voor Pasternak het leven moeilijk te maken door o.a. te proberen zijn staatsburgerschap af te nemen. Konstantin Paustovski stuurde agenten terug naar huis die hem in de Mesjtsjora kwamen opzoeken tijdens het vissen en zijn steun zochten om Pasternak te besmeuren. Hij zou daarbij gezegd hebben: "Hoe kan ik mijn mening geven over een werk dat ik nooit heb gelezen?". Door tussenkomst van de Indiase minister-president Nehru bij de sovjet-autoriteiten werd de uitzetting van Pasternak uiteindelijk verijdeld. In 1960 overleed de schrijver.

• *Dimitri Ermakov - Photographer and Collector*. Fotoboek met het complete archief van fotograaf, verzamelaar én ondernemer Dimitri Ermakov (Georgië, 1846 - 1916). Deze zeer omvangrijke verzameling bestaat uit beelden die Ermakov zelf heeft gemaakt, aangevuld met foto's van tijdgenoten uit de Kaukasus. De foto's geven een uniek beeld van de voor velen in West-Europa nog steeds onbekende Kaukasus aan het einde van de 19de eeuw. Uitgegeven door Georgian National Museum, 302 blz., gebonden, ISBN 9789941938009.

• Vasili Grossman - *Reis door Armenië* - Een aantal maanden na de 'arrestatie' van zijn meesterwerk *Leven en lot* door de Sovjetregering nam Grossman de redactie op zich van een dikke Armeense roman. Hij was blij dat hij een excuus had om twee maanden door Armenië te reizen, en noteerde zijn indrukken van het land: het rotsachtige berglandschap, de oude kerken, de inwoners en hun gewoonten.

Reis door Armenië staat vol levendige observaties van een buitenstaander, maar bevat ook Grossmans gedachten over zijn plaats als schrijver in Rusland, over menselijke waardigheid en over zijn eigen sterfelijkheid. Uitgeverij balans ISBN 9789460037429

• Marc Jansen - *Grensland. Een geschiedenis van Oekraïne*. Het sinds 1991 onafhankelijke Oekraïne heet, letterlijk vertaald, 'Grensland'. Eeuwenlang lag het in de schokzone waar de grote mogendheden van Oost-Europa met elkaar in botsing kwamen: Polen-Litouwen, Rusland, het Habsburgse en het Ottomaanse Rijk. Polen, Joden, Duitsers, Tataren en Grieken vestigden zich hier en woonden samen, maar vaker apart van elkaar en van hun buren, de Roetheense of Oekraïense boeren en kozakken. De twintigste eeuw bracht de omvangrijkste, bloedige botsingen, door Hitler en Stalin. Het heeft Oekraïne tot een natiestaat gemaakt, al kunnen het Europees-gezinde westen en het Russisch-georiënteerde oosten van het land vaak moeilijk door één deur. Voor de keuze gesteld tussen Europa en Rusland, gaat de regering in Kiev die het allerliefst uit de weg. Uitgegeven bij G.A. van Oorschot, ISBN 9789028260887

- Lid worden? -

Meld u aan via de website. Ter kennismaking kunt u onze volgende ledenbijeenkomst bijwonen in Rotterdam, in het historisch pand De Machinist op zondag 14 december 2014 om 13:30. Info en aanmelden via secretariaat@paustovskij.org

- Contact-

Secretariaat Vereniging Konstantin Paustovskij
Nederland / Seringenstraat 31 / 2982 BT Ridderkerk
België / Desguinlei 64 / 2018 Antwerpen

secretariaat@paustovskij.org
www.paustovskij.org

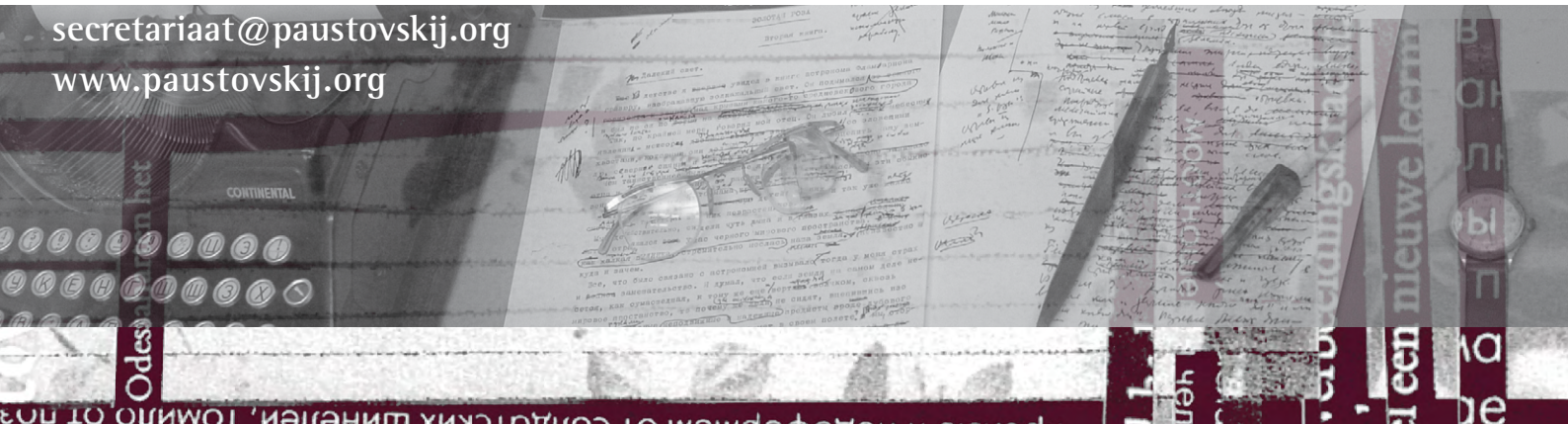

Als smaakmaker dit artikel uit Kunst&Cultuur, 1996
Archief: Mark Hermans

ROMANTICI AAN DE ZWARTE ZEE

Wim Van Rooy

In 1995 verschenen Nederlandse vertalingen van twee romans met dezelfde titel, *De romantici*. Puur toeval? Van de Turkse auteur Nâzim Hikmet was het zijn laatste werk, van Paustovskij zijn eerste. De romantiek die in beide werken met veel vitaliteit opstoot is niet van het zoetsappige en stroperige soort maar van een immense *Lebensbejahung*. Hier reinigt de romantiek de ziel, zoals de politieke ingesteldheid van beide auteurs de wereld diende te zuiveren van alle onrecht. Is de integratie van het persoonlijke en politieke enkel weggelegd voor schrijvers die van het leven houden met al zijn tegenstijdigheden en onopgeloste raadsels? Auteurs ook die de merkwaardige mélange verkrijgen van abstract inzicht en concrete naïviteit?

Door de ogen van een zekere Ahmet blikt Nâzim Hikmet, Turkijes belangrijkste dichter, in *De romantici* terug op zijn leven en de wrange geschiedenis van zijn land. Als lezer vraag je je soms verward af wie wanneer aan het woord is. Voortdurend springt het boek van de eerste naar de derde persoon en de chronologie loopt heen en weer tussen ongeveer 1920 en '60. Dit procédé doet soms kinderlijk aan. Maar wie eenmaal de charme heeft ontdekt van een spontaan en narratief aangewend stijlmiddel komt in de ban van de onthechte naïviteit waarmee Hikmet de geschiedenis van het jonge Turkije vertelt. De actuele kwalen van dit exotisch stukje Europa blijken alleszins niet nieuw.
Als communist en kleinzoon van een pasja studeert Hikmet na de oktoberrevolutie in Rusland. Bij zijn terugkeer volgt de confrontatie met de barbaarse gevangenissen. Het Turks bewind was toentertijd zijn weg aan het zoeken en is blijkbaar nog altijd op zoek: de martelingen die Hikmet bijna onopgemerkt en ogenschijnlijk onderkoeld beschrijft zijn vandaag nog altijd aan de orde van de dag.
Tussen zijn politiek werk door, dat hem opzadelde met vele jaren cel, uit zich die intense drang tot leven en begrijpen: zijn onzekerheden en verliefdheden, de niet aflatende wens een rode partizaan te zijn op een galopperend paard dat misschien wel de dood tegemoet rijdt, maar dan wel als voorbode van een rechtvaardiger leven.
Hikmet vertelt de verschrikkelijkste dingen met een vriendelijke, waarachtige onthechting. Dat maakt zijn proza zo charmant en aantrekkelijk, al doet het aanvankelijk verwarrend aan. Hikmet beschrijft zoals Kontchalovsky filmt in de politieke prent *Soleil Trompeur*. Zijn proza is even verraderlijk als de bedrieglijke zon in de film. Boek en film schilderen een sovjetwereld met een heel eigen charme: de schrijver heeft bij zijn dood nog altijd geen afscheid genomen van zijn land; de cineast toont via een erg esthetische film de mechanismen van een door en door pervers communistisch systeem. Net als Neruda, Ehrenburg, Ananta Toer en Paustovskij bleef ook Nâzim Hikmet trouw aan een systeem waarin hij vurig had geloofd en dat hij, na zovele jaren van de buitenwereld te zijn afgesneden, niet echt meer kende.

Geuren en kleuren

In zijn bekende en erg lezenswaardige *Memoires* (1891-1965) noemt Ehrenburg zijn tijdgenoot Paustovskij - in Duitse vertaling - *'ein hoher Meister'*. Wie zijn hoofdwerk in zes delen, *Het verhaal van een leven*, heeft gelezen weet dat Konstantin Paustovskij inderdaad een van de allergrootsten is. Wie weet beter de natuur met zijn duizenden geuren te beschrijven?
De rode draad van zijn roman *De romantici*, een verzameling *tableaux vivants*, bestaat uit de aarzelingen van de jonge schrijver en diens drang om te weten te komen welke weg hij moet inslaan in zulk een chaotisch land. Te midden van de turbulenties weet hij het persoonlijke en politieke te verzoenen met een destructieve maar tegelijk hoopgevende drift. Op zijn best is Paustovskij wanneer hij in deze snelle schetsen de natuur, de liefde en het avontuur in bedwelmende beelden tracht te vangen en zijn liefde uitspreekt voor het leven en voor alle rare non-conformistische vogels die zijn pad kruisen. In elke mens bespeurt hij iets geniaals. Uiteindelijk krijgt de weemoed de bovenhand: wat voor een afgrond aan droefenis schuilt er niet in een mensenhart!
Soms bevindt Maximov, het autobiografische hoofdpersonage, zich

op de uiterste grens van het bewustzijn. Hij leeft letterlijk van dag tot dag, probeert het leven gewoon te volgen zonder het te willen begrijpen. Hij is gevoelig voor die tijdsspanne van een paar minuten wanneer alles, zoals hij schrijft, tot in het merg doordrenkt is van het laatste daglicht en tegelijkertijd al volloopt met het diepe blauw van de nacht. Paustovskij excelleert in dit soort beschrijvingen en in de weergave van het verwarde en verwarrende van de liefde. Want *De romantici* is ook een melancholische liefdesroman over een schrijver die van twee vrouwen tegelijk houdt. In de wereldliteratuur is dit beslist geen novum, maar de manier waarop Paustovskij deze hectische relatie beschrijft is van zulk een koortsachtige vitaliteit dat het de lezer duizelt.
De driedelige roman eindigt met de Eerste Wereldoorlog. De romantici, een club vrienden die van literatuur en het ongeremde leven hielden, bestaan niet langer. Maar voor Paustovskij's alter ego Maximov begint het leven pas dan, samen met Chatidzje wier liefde voor hem van een pure rijpheid is geworden en over wie de zoon in een nawoord verhelderende dingen meedeelt.

Nâzim Hikmet beschrijft zoals Kontchalovsky filmt in de politieke prent *Soleil Trompeur*. Zijn proza is even verraderlijk als de bedrieglijke zon in de film

Niervormige vijver

De romans van Hikmet en Paustovskij hebben, buiten hun naïeve vitaliteit, hun vertrouwdheid gemeen met de streek van de Zwarte Zee, de niervormige vijver die via de zeer smalle Bosporus en de Dardanellen in verbinding staat met de oceanen - de Zwarte Zee met zijn vreemd en koppig karakter die het water van vijf rivieren ontvangt maar toch de grootste massa levenloos water ter wereld vormt. Het is de plek waar zich de eerste 'koloniale' ontmoeting voordeed in het Europese bestaan: die tussen nomadische herdersvolkeren en Ionische Grieken, een plek waar, afgaand op de beschrijvingen van Hikmet en Paustovskij, alle geuren van de wereld samenkomen en een ware etnische smeltkroes zich voltrok.
Op de Zwarte Zee is het sefardische spreekwoord van toepassing: *'Dame el mazal e etcha me a la mar'* (Geef me geluk en gooi me in de zee). Vooral Paustovskij hanteert in dit verband een bijna dithyrambisch taalgebruik vol weemoedig stemmende beelden. Zoals de byzantinoloog Neal Ascherson opmerkt, hebben vele dichters geluisterd naar de zachte geluiden en het luide zwijgen van de Zwarte Zee. Maar Poesjkin noch Mickiewicz, Lermontov noch Tolstoj, Achmatova noch Mandelsjtam hebben ze geïnterioriseerd als Paustovskij. En niemand heeft ze met meer nieuwsgierigheid beschreven dan Herodotus, reiziger en geschiedschrijver en - wie weet? - agent in dienst van Pericles. (Wellicht stuurde die Herodotus daarheen om Athene ervan te overtuigen dat de stad zich overzee moest uitbreiden om de voedselvoorziening te garanderen).
Zulke historische bedenkingen zijn niet echt aan Paustovskij besteed, zeker niet wanneer hij een van zijn personages laat zeggen dat men het verleden moet *voelen*. En dat kan, zo zegt hij, omdat de Zwarte Zee nog precies dezelfde is als in de tijd van Byzantium en Mithridates. Deze opmerking was in de tijd van Paustovskij's jeugd en tot ongeveer 1950 zeker valabel maar blijkt na Aschersons magistrale biografie van de Zwarte Zee helaas achterhaald. *'Grote kunst,'* zegt een van Paustovskij's personages, *'dat is het soort oudheid begrijpen waar ik het over heb.'* Welnu, bij Ascherson vindt men een samengaan van dit soort aanvoelen, aangevuld met een wetenschappelijke acribie en een geraffineerde essayistiek die zijn werk over de Zwarte Zee een eigen esthetische verfijning meegeven. *Zwarte Zee* beslaat zowat alle historische, politicologische, antropologische en literaire elementen over de Zwarte Zee. Ascherson toont onder andere aan hoe de Griekse tragedieschrijvers al aan ideologische transformatie deden door eerst de Perzen en later de Trojanen als barbaren voor te stellen, als 'Aziaten'. Maar ook de verbannen Ovidius schrijft over de streek als een hel van sneeuw, wind en barbaren. Zijn *Tristia* is één grote jammerklacht van zelfmedelijden. Paustovskij, zo merkt Ascherson fijntjes op, begreep niet hoe Ovidius de Zwarte Zee somber had kunnen vinden - een van de helderste en vrolijkste zeeën! Ook Hikmet verheft de Zwarte Zee tot een reservoir van geuren en kleuren.
Als rode draad door Aschersons werk loopt de idee dat het nomadisme van de volkeren waarmee de Grieken rond de Zwarte Zee in aanraking kwamen absoluut niet moet onderdoen voor de sedentaire landbouw en zijn intellectuele spin off. Dit beweren staat volgens Ascherson gelijk met pseudo-antropologie. Voortdurend wijst hij op de actuele Europese nachtmerrie: de doodsangst voor volkeren in beweging.

Alledrie op hun manier vertellen de dichter, prozaïst en wetenschapper ons iets over de echte leefwereld van mensen en hun zee. Het zijn alledrie op hun manier romantici die een antidotum bieden tegen het nationalisme. Aan het eind van zijn verbluffend boek schrijft Ascherson: *'Aan de Zwarte Zee is die stem de laatste jaren vaak gehoord, in het Russisch of in het Turks, en soms in het Roemeens of Georgisch. Het is echter een denkbeeld uit het binnenland, en aan het element dat men "beter" is, heeft men aan de kust zelden veel geloof gehecht. Aan de kusten van de Zwarte Zee waren de verschillen overduidelijk en talrijk, en er zijn altijd etnische spanningen geweest. De algemene morele conclusies worden echter elders getrokken. Niet de Ionische kolonisten in Olbia of Chersonesos hebben de polariteit tussen "onze beschaving" en "hun barbaarsheid" bedacht, het waren de intellectuelen in oorlogstijd, in het verre Athene.'* Ik wil hem graag geloven.

Nâzim Hikmet, *De romantici*, De Geus/EPO, 1995.
Konstantin Paustovskij, *De romantici*, De Arbeiderspers, 1995.
Neal Ascherson, *Zwarte Zee*, Atlas, 1996.